

**ZARYS
HISTORII WOJENNEJ
PUŁKÓW POLSKICH
1918-1920**

**ZAMKNIĘCIE
SERII PIERWSZEJ
WYDAWNICTWA**

ZARYS HISTORJI WOJENNEJ
PUŁKÓW POLSKICH 1918-1920

ZAMKNIĘCIE
SERJI PIERWSZEJ
WYDAWNICTWA

WARSZAWA

1930

372823

Zakł. Graf. „Polska Zjednoczona“, Warszawa, Nowolipie 2.

K. 1479/66

Wojskowe Biuro Historyczne zainicjowało w 1927 r. — ku uczczeniu dziesięciolecia pułków wojska Polski odrodzonej — wydawnictwo p. t. „Zarys historji wojennej pułków polskich 1918—1920“, które zostało ukończone w 1930 r.

Objęło ono zarysy historji:

- 90 pułków piechoty,
- 28 „ kawalerji,
- 22 „ artylerji polowej,
- 10 „ „ ciężkiej,
- 8 dywizjonów artylerji konnej.

Razem 158 zarysów, z których każdy stanowi odrębny zeszyt, zawierający na 1—3 arkuszach druku najważniejsze dane z zakresu organizacji i działań wojennych pułków, wyszczególnionych w „Programie wydawnictwa“.

Zrealizowanie tej ogromnej pracy udało się dzięki temu, że inicjatywę Szefa Wojskowego Biura Historycznego poparł Pan Minister Spraw Wojskowych (Dz. Rozk. Nr. 27 § 335 z 4 października 1927 r.) z jednej strony, z drugiej zaś same pułki.

Praca nad wydawnictwem została zorganizowana przez Wojskowe Biuro Historyczne w ten sposób, że pułki mogły otrzymać swe historje na święta pułkowe w okresie dziesięciolecia od listopada 1928 r. do lipca 1930 r., co przyczyniło się do podniesienia powagi i znaczenia tych uroczystości.

Wojskowe Biuro Historyczne poszło i w tym wypadku drogą największych trudności, gdyż sprawa tak postawiona znacznie skomplikowała zagadnienia jednolitości wydawnictwa i organizacji pracy.

Myślą przewodnią w pracy nad wydawnictwem było bowiem uzgodnienie poszczególnych zarysów historji pułkowych w ramach poczynań wielkich jednostek z czasów wojny, z podkreśleniem współdziałania różnych broni, co już samo przez się nastęrczało wiele trudności ze względu na obecną organizację wojska; — tymczasem życiowe pragnienia pułków skłoniły do wydawania zarysów jedynie według terminów świąt pułkowych.

Do pracy przystąpiono w sierpniu 1927 roku.

Wzięły w niej udział bezpośredni następujące czynniki:

1. Wojskowe Biuro Historyczne [referaty: historyj pułkowych, formacyj (częściowo) i wydawniczy] — 5 oficerów.
2. Pułki — 158 autorów-oficerów.
3. Komisja Strat przy Czerwonym Krzyżu — 5 urzędników.
4. Biuro Kapituły Orderu „Virtuti Militari”.

W ciągu sierpnia 1927 roku Wojskowe Biuro Historyczne po uzyskaniu poparcia dowódców pułków opracowało program wydawnictwa obejmujący:

- a) zakres i rozmiary wydawnictwa.
- b) szczegółowy plan, uwzględniający rozkład pracy kierowniczej, autorskiej i wydawniczej:
- c) budżet wydawnictwa:
- d) dobór autorów:
- e) instrukcje i wytyczne dla referatów W. B. H., dla pułków, dla autorów (wskazówki metodologiczne) i dla Komisji Strat:
- f) schemat organizacji pracy z kalendarzem powołań autorów; w schemacie tym praca cała rozłożona została na 24 miesiące:
- g) tygodniowe rozkłady zajęć współpracy referatu historyj pułkowych z autorami.

W ciągu września 1927 organizacja pracy została ukończona. Wybrani przez dowódców pułków w porozumieniu z W. B. H. autorowie przystąpili do pracy pod kierunkiem Wojskowego Biura Historycznego. Jednak nie wszyscy, gdyż wiele pułków nie znalazło od razu odpowiednich kandydatów, a Wojskowe Biuro Historyczne życzyło sobie, by praca ta była wykonana nie na rozkaz, a z zamiłowania tradycji oddziału. Często zdarzało się, że autor w trakcie roboty odchodził do innej formacji i trzeba było pracę powierzać nowemu, co siłą rzeczy znacznie ją opóźniało; to znów autor zniechęcony trudnościami w zbieraniu materiałów lub warunkami pracy (przeważnie była ona nadprogramowa) — porzucał ją.

Zasadniczym źródłem zarysów stały się szczegółowe historie pułków, uzupełnione relacjami uczestników i sprawdzone z dokumentami. Niestety, nie wszystkie pułki opracowały poprzednio dostatecznie swe historie szczegółowe, kilka nawet nie miało ich wcale. Autorowie zarysów historyj tych pułków mieli więc bardzo trudne zadanie.

Pierwsza redakcja 156 zeszytów miała być ukończona do 31 grudnia 1927 roku — poświęcono na nią 3 miesiące: październik, listopad i grudzień.

W rzeczywistości, z przyczyn poprzednio zaznaczonych nadesłano do Wojskowego Biura Historycznego na termin zaledwie 25% zarysów.

Niemniej już z tą ilością można było przystąpić do następnej fazy pracy, której tok pozwalał opóźnionym na dołączenie.

Wedle planu od 1 stycznia 1928 roku rozpoczęła się praca nad drugą redakcją zarysów.

Nadesłane zarysy ułożono wedle związków dywizyjnych i brygadowych z czasów wojny, i przydzielono je referentom-historykom, którzy w tym czasie, gdy autorowie tworzyli pierwszą redakcję zarysów, zaznajamiali się z historjami poszczególnych dywizyj, a następnie ocenili nadesłane prace. Od połowy stycznia 1928 roku, co drugi tydzień przybywali autorowie zarysów, powoływani po dziesięciu naraz na okresy 6-dniowe tworzyli oni po 2 zespoły byłych dywizyj wojennych; w skład każdego wchodziło czterech autorów zarysów pułków piechoty i autor pułku artylerji, należących do jednej dywizji podczas wojny. Każdy taki zespół pracował w Wojskowym Biurze Historycznym pod kierunkiem specjalisty-referenta, który miał 6 dni czasu na ocenę prac, wedle ułożonego zgóry programu. Głównem zadaniem jego było zaznajomienie ogólnie autorów zarysów całością z działań ich dywizyj i uzgodnienie ich prac w ramach tej całości. Ta metoda okazała się bardzo celową, gdyż pozwoliła usunąć wiele usterek rzeczowych, zwłaszcza w działaniach wojennych, nie mówiąc już o tem, że zacieśniła pomiędzy oddziałami węzły braterstwa, zadzierzgnięte ongiś na polu chwały, zapoznając autorów z całokształtem bitew i bojów, oraz zmuszając ich niejako do spojrzenia na wojenne czyny i życie ich pułków ze szczybla wyższego. Niemniej dyskusja w tych sprawach była często ożywiona, gdyż autorowie, jako przedstawiciele tradycji oddziałów, bronili jej zawzięcie, niechętnie godząc się często na dzielenie się wawrzynami zwycięstw z innymi, czy też na branie części odpowiedzialności za niepowodzenia. Dzięki zastosowaniu opisanej metody pracy zdołano oprzeć tradycję na realnej prawdzie historycznej ich przeżyć.

Część czasu była poświęcona na szczegółowe zbadanie każdego zarysu wespół z autorem, który nadto przeprowadzał ostateczną weryfikację listy strat z komisją, poprawiał nazwy miejscowości wedle brzmienia „Słownika Geograficznego“, oraz sprawdzał listę odznaczonych. Poza badaniem prac pod względem rzeczowym każdy zespół miał odprawę metodologiczną, na której

autorowie otrzymywali wyczerpujące wskazówki, jak mają sporządzić wykład ostateczny, który miał być ułożony w formie popularnej a jednocześnie stawał się jakoby rozdziałem w jednolitem wydawnictwie.

Niezależnie od tego każdy zespół odprawiał osobiście Szef W. B. H., zalecając autorom, by zarysy historii pułkowych odzwierciedlały właściwą tradycję oddziału, by każdy posiadał indywidualne „oblicze pułku“, jego własny charakter, na co Wojskowe Biuro Historyczne kładło nacisk.

W styczniu 1928 roku pracowały zespoły: 17-a i 14-a dywizje piechoty, 7-y pułk artylerji ciężkiej, 15-y pułk ułanów, 10-a dywizja piechoty.

W lutym — 5-a, 11-a dywizje piechoty, 32-i pułk piechoty, 1-a dywizja piechoty legjonów, 2-a dywizja piechoty litewsko-białoruskiej.

W marcu — 2-a dywizja piechoty legjonów, 12-a, 13-a dywizje piechoty, 6-y pułk artylerji ciężkiej, 13-y, 12-y pułki ułanów.

W kwietniu — 8, 3, 7, 18-y pułki ułanów, 10-y pułk artylerji ciężkiej, 15-a, 6-a dywizje piechoty, 10-y pułk ułanów oraz 2-i pułk szwoleżerów.

W maju — 3-a dywizja piechoty legjonów, 4-a dywizja piechoty, 4-y pułk artylerji ciężkiej, 4-y dywizjon artylerji konnej, 4, 14, 20 i 22-i pułki ułanów.

W czerwcu — lipcu — przerwa — uporządkowanie, urlopy.

W sierpniu — 18-a dywizja piechoty, 16-y pułk piechoty, 21-a dywizja piechoty, 1-a dywizja piechoty litewsko-białoruska.

We wrześniu — VI brygada rezerwowa, 8-a dywizja piechoty, 9-a dywizja piechoty, brygada syberyjska.

W październiku — 7-a dywizja piechoty, pułki ułańskie, artylerja konna i ciężka.

Praca nad drugą redakcją winna była być ukończona w końcu 1928 roku. W przewidzianym atoli czasie przerobiono tylko 70% zarysów, gdyż 46 pułków opóźniło się znacznie, a nadto przybyły 2 nieprzewidziane w programie (24 i 26 uł.). By nie krzywdzić pułków, które na czas przygotowywały pierwszą redakcję, przepracowanie opóźnionych zarysów przesunięto na rok 1929.

Tymczasem już w październiku rozpoczęto trzecią fazę pracy — przygotowanie zarysów do druku i tłoczenie.

Autorowie, po wykonaniu drugiej redakcji zarysów przy współpracy W. B. H., przeprowadzali ostateczne opracowanie (III redakcję) w ciągu 2 miesięcy.

Prace te zatwierdzone już przez pulki były jeszcze raz poprawiane w W. B. H. i po zatwierdzeniu ich przez Szefa Wydziału wojny polskiej i Szefa W. B. H. otrzymywały nowy porządek: dotychczasowy układ według dywizyj ustępował układowi według kolejności świąt pułkowych — w okresie dziesięciolecia, poczynając od listopada 1928 roku.

Teraz główny wysilek nad wydawnictwem przechodził na referat wydawniczy W. B. H., który odpowiednio zorganizował druk i pracę korektorską.

Pierwsze zarysy ukazały się w listopadzie 1928 r. Przeciętna wydajność referatu miała wynosić wedle planu 10 zarysów miesięcznie. Jednak opóźnienie się wielu autorów z jednej strony, z drugiej zaś nierównomierny rozkład świąt pułkowych (od 5 do 32 miesięcznie), powodowały „zatory” w druku, tak że wydajność referatu, chcącego zadość uczynić zobowiązaniom W. B. H. tak wobec pułków jak i drukarni — musiała kilka razy dojść do 19 zarysów na miesiąc, co ujemnie odbiło się na poziomie korekty, choć z tej samej przyczyny były miesiące, że wydawnictwo stało beczynne, w oczekiwaniu na nadejście opracowań. Wedle planu wydawnictwo miało być ukończone w końcu 1929 r. Jednakże około 25% oddziałów, zwłaszcza nieposiadających należycie opracowanej historii szczegółowej, nadesłało swe zarysy dopiero w 1930, a kilka pod koniec tego roku. Z tego powodu praca przeciągnęła się o rok¹⁾.

W ogólnym zestawieniu wynik wydawnictwa nazwać można dodatnim. Wojsko może chlubić się „Zarysem historii wojennej pułków polskich 1918—1920” tem więcej, że wojska innych państw jeszcze się nań w tym zakresie nie zdobyły.

Imponuje ono rozmiarami. „Zarys” obejmuje w 158 zeszytach ponad 5200 stron formatu ósemki. Nakład poszczególnych zarysów historii pułkowych, wahający się od 3000 do 14.000 wyniósł ogólnie 827.350 egzemplarzy, kosztu zaś wydawnicze — 244.400 złotych (nielicząc około 15.000 zł. opłaconych przez M. S. Wojsk. za podróże autorów).

Z tego przypada na:

Pułki	162.000 zł.
Główną Księgarnię Wojskową	47.000 zł.
Wojskowe Biuro Historyczne	35.000 zł.

¹⁾ Zarys historii 7-go pułku ułanów nie mógł być dotychczas wykończony. Będzie on wydany i doręczony prenumeratorom w marcu 1931 roku.

Procent wydatków:

Udział w nakładzie:

Pułki	66,4%	74%
W. B. H.	15%	8%
G. K. W.	18,6%	18%

Wyniki te i możliwości zachęciły Wojskowe Biuro Historyczne do zainicjowania wydawnictwa II serii Zarysu, obejmującej wszystkie pułki niezaliczone do I serii oraz nieistniejące formacje z tradycją bojową. Pierwsze zarysy tej serii już zaczęły wychodzić.

Zarys historii wojennej pułków polskich 1918—1920 jest pierwszą próbą w kierunku utrwalenia drogą publikacji tradycji całości wojska. Próba ta wypadła naogół w stosunku do zamierzeń i środków bardzo dobrze, w stosunku do wymagań nauki — zadawalniająco.

Cel Wojskowego Biura Historycznego — związanie pułków z ich tradycją — został osiągnięty. Już teraz uwidacznia się wpływ „Zarysu” na zainteresowanie się historją tak wojska czynnego, jak rezerwy i społeczeństwa. Już obecnie wiele pułków po wyczerpaniu pierwszego nakładu zamierza przystąpić do następnego poprawionego, a nawet rozszerzonego wydania zarysu swej historii.

Pod względem naukowym całość „Zarysu” jako źródło wtórne ma obecnie pierwszorzędne znaczenie, daje bowiem obraz wysiłku organizacyjnego, marszowego i bojowego wojska — nietylko w latach 1918—1920, ale i w dobie poprzedzających je formacyj polskich, począwszy od 1914 roku i zawiera kronikę najważniejszych zdarzeń wojennych 1918—1920, opartą na bezpośrednich źródłach historycznych.

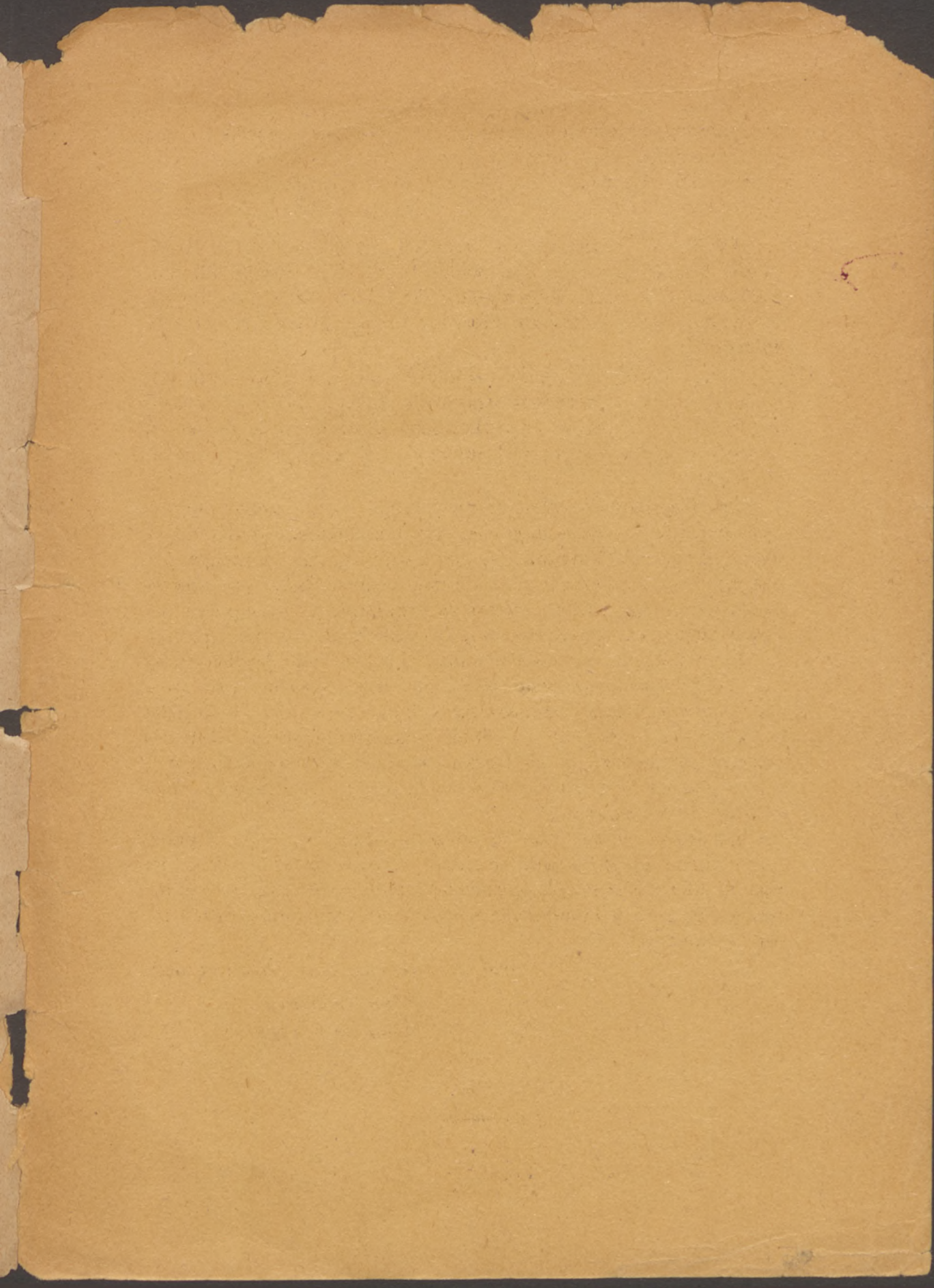
Zaznaczyć należy, że zachowanie jednolitej całości pracy i wykonanie jej ściśle według planu stało się możliwe dzięki temu, że kierownictwo jej spoczywało przez cały czas w rękach jednego zespołu, wkładającego w powierzoną mu pracę pełnię zapалу i energii.

Szef Wojskowego Biura Historycznego

Juljan Stachiewicz,

Generał brygady.

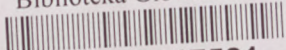

Biblioteka
UMK
Toruń

372823

Biblioteka Główna UMK

300022317521

Biblioteka
UMK
Toruń

372823

Biblioteka Główna UMK

300022317521

